

R O Z S U D O K
V M E N E S L O V E N S K E J R E P U B L I K Y

Najvyšší súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedníčky senátu JUDr. Jany Bajánkovej a sudcov JUDr. Milana Deáka a JUDr. Daniely Švecovej v právnej veci žalobu **R.**, v dovolacom konaní zastúpeného prof. JUDr. P. CSc., A. proti žalovanému **L.**, N. S. v dovolacom konaní zastúpenému JUDr. I., advokátkou v K. **o vydanie nehnuteľností**, vedenej na Okresnom súde Košice – okolie pod sp. zn. 13 C 68/96, o dovolaní žalobcu proti rozsudku Krajského súdu v Košiciach zo 4. mája 2006 sp. zn. 11 Co 348/2004, takto

r o z h o d o l :

Najvyšší súd Slovenskej republiky **z r u š u j e** rozsudok Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 11Co 348/2004 zo 4. mája 2006 ako aj rozsudok Okresného súdu Košice – okolie č.k. 13 C 68/96 – 216 z 23. septembra 2004 a vec vracia na ďalšie konanie Okresnému súde Košice – okolie.

O d ô v o d n e n i e :

Okresný súd Košice – okolie rozsudkom z 23. septembra 2004, č.k. 13 C 68/96 – 216 zamietol žalobu, ktorou sa žalobca domáhal proti žalovanému vydania nehnuteľností, ktoré boli pôvodne vedené v pozemnoknižnej zápisnici č., kat. úz. V. a podľa identifikácie parciel S. – V. z 3. februára 1995 č. 170/95 sú zapísané na L., kat. úz. V.. Zároveň žalobcovi uložil povinnosť zaplatiť žalovanému náhradu trov konania 269 734 Sk. Žalobu posúdil ako nedôvodnú, lebo žalobcu nepovažoval za oprávnenú osobu na vydanie predmetných nehnuteľností v zmysle § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z. v znení novely s tým, že

nehnutelnosti boli vedené na M., ktorá však nebola organizačnou súčasťou žalobcu (rímskokatolíckej cirkvi). Vychádzal z toho, že z archívnych dokladov vyplýva, že M. bola študijnou základinou a ako samostatná právnická osoba bola zapísaná ako vlastník do pozemkovej knihy. Za podstatné pre právne posúdenie nepovažoval zistenie, že cieľom tejto základiny bolo najmä udržiavanie fary a tzv. patronátne bremená v prospech osôb, ktoré uskutočňovali činnosť z výnosov tejto základiny.

Na odvolanie žalobcu Krajský súd v Košiciach rozsudkom zo 4. mája 2006 sp. zn. 11 Co 348/2004 potvrdil rozsudok súdu prvého stupňa vo veci samej a zmenil ho vo výroku o trovách konania tak, že žiaden z účastníkov nemá právo na náhradu trov konania; účastníkom nepriznal náhradu trov odvolacieho konania. Zároveň samostatným výrokom pripustil proti svojmu rozsudku dovolanie na „vyriešenie otázky právneho posúdenia postavenia rímskokatolíckej cirkvi ako oprávnenej osoby vo vzťahu k majetku vedenému ako vlastníctvo M. podľa § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z.“, ktorú považoval za otázku zásadného právneho významu. Na odôvodnenie potvrdzujúceho výroku odvolací súd uviedol, že až na výnimku uvedenú v § 2 ods. 2 zák. č. 282/1993 Z.z., ktorú priniesla novela vykonaná zákonom č. 97/2002 Z.z., postavenie oprávnenej osoby sa nepriznáva právnomu nástupcovi po pôvodnom vlastníkovi. Mal za to, že nebolo medzi účastníkmi sporným, že pozemno-knižný vlastník zapísaný v pozemno-knižnej vložke č., kat. úz. V. ako M., bol súčasťou študijnej základiny (Fondus studiorum). Uvedený majetok bol vo vlastníctve Rehole jezuitov a po jej rozpustení pápežom Klementom XIV. v roku 1773 nebolo zrealizované pápežské rozhodnutie o spôsobe naloženia s týmto majetkom, ale z rozhodnutia cisárovnej Márie Terézie v postavení najvyššieho patróna rímskokatolíckej cirkvi došlo k zriadeniu majtkového fondu – Fondus studiorum, do ktorého bol vložený uvedený majetok nielen s právom hospodárenia, ale aj s vlastníckym právom. Založením študijného fondu ako základiny s vlastnou právnou subjektivitou zjavne tieto majetky panovníčka oddelila od majetku rímskokatolíckej cirkvi, na ktorej skutočnosti nemení nič, že nepochybne poslaním študijného fondu bola podpora rímskokatolíckeho školstva. Samotný účel a ciele tohto fondu nemožno totiž stotožňovať s pojmom vlastníctva. Žalobca v konaní nepreukázal, že by počas historického vývoja došlo k prevodu, resp. prechodu vlastníctva tohto majetku do vlastníctva cirkvi. Odvolací súd záver, že zákonodarca pri prijatí zákona č. 282/1993 Z.z. nezahrnul do reštitúcie majetky verejných základín, oprel aj o dôvodovú správu k pripravovanej novele uvedeného zákona, ktorá novela však v konečnom dôsledku prijatá nebola. Z uvedených

zostručnených dôvodov považoval odvolací súd rozsudok súdu prvého stupňa vo veci samej za vecne správny (§ 219 O.s.p.).

Proti tomuto rozsudku odvolacieho súdu podal žalobca dovolanie, v ktorom namietal, že napadnuté rozhodnutie je založené na nesprávnom právnom posúdení veci, keďže súd žalobcu neuznal za oprávnenú osobu podľa zák. č. 282/1993 Z.z. Uviedol, že tu ide o prapôvodné vlastníctvo rímskokatolíckej cirkvi, keď vlastníkom nehnuteľností ešte pred snemom konaným v Bratislave v roku 1548 bola rehoľa jezuitov. Po jej zrušení v roku 1773 majetok nestratil svoje pôvodné postavenie ako vlastníctvo rímskokatolíckej cirkvi. Majetky zrušeného rádu sa síce dali do študijného fondu, ako to vyplýva zo zakladajúcej listiny panovníčky z 25. marca 1780, ani tým však nestratili svoje pôvodné právne postavenie ako vlastníctvo cirkvi. V dovolaní žalobca poukázal na niektoré detaily z ďalšieho historického vývoja, ktorými argumentoval, že predmetný majetok charakter cirkevného majetku nestratil. Odkaz odvolacieho súdu v odôvodnení jeho rozsudku na text z dôvodovej správy k pripravovanej (avšak neprijatej) novely zákona č. 282/1993 Z.z., že totiž predmetom vydania nie sú nehnuteľnosti, ktoré boli majetkom verejných základín (školskej, univerzitnej, náboženskej), považoval dovolateľ za nenáležitý. Neexistujúca novela nemôže byť dôvodom na popretie nároku na vydanie podľa zákona č. 282/1993 Z.z., ktorý nemá nijaké obmedzenie vydania z titulu príslušnosti majetku vo fonde náboženskom, univerzitnom a študijnom. V dovolaní žalobca napokon namietal i to, že napadnuté rozhodnutie vychádza zo skutkového zistenia, ktoré je v rozpore s podstatnou časťou dokazovania. Navrhol rozsudok odvolacieho súdu ako aj rozsudok súdu prvého stupňa z týchto dôvodov zrušiť.

Žalovaný vo vyjadrení k dovolaniu navrhol dovolanie žalobcu zamietnuť.

Najvyšší súd Slovenskej republiky ako súd dovolací (§ 10a ods. 1 O.s.p.) po zistení, že dovolanie podal včas účastník konania (§ 240 ods. 1 O.s.p.), zastúpený advokátom (§ 241 ods. 1 O.s.p.), vychádzal z toho, že jeho opravný prostriedok smeruje proti rozhodnutiu, ktoré možno napadnúť týmto opravným prostriedkom (§ 238 ods. 3 O.s.p.), a bez nariadenia dovolacieho pojednávania (§ 243a ods. 1 O.s.p.) dospel k záveru že rozsudok odvolacieho súdu ako aj rozsudok súdu prvého stupňa treba zrušiť.

Dovoláním možno napadnúť právoplatné rozhodnutia odvolacieho súdu, pokiaľ to zákon pripúšťa (§ 236 ods. 1 O.s.p.).

V zmysle § 237 O.s.p. je dovolanie prípustnú proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu, ak a/ sa rozhodlo vo veci, ktorá nepatrí do právomoci súdov, b/ ten, kto v konaní vystupoval ako účastník, nemal spôsobilosť byť účastníkom konania, c/ účastník konania nemal procesnú spôsobilosť a nebol riadne zastúpený, d/ v tej istej veci sa už prv právoplatne rozhodlo alebo v tej istej veci sa už prv začalo konanie, e/ sa nepodal návrh na začatie konania, hoci podľa zákona bol potrebný, f/ účastníkovi konania sa postupom súdu odňala možnosť konať pred súdom, g/ rozhodoval vylúčený sudca alebo bol súd nesprávne obsadený, ibaže namiesto samosudcu rozhodoval senát.

Podľa § 238 ods. 1 O.s.p. dovolanie je tiež prípustné proti rozsudku odvolacieho súdu, ktorým bol zmenený rozsudok súdu prvého stupňa vo veci samej.

V zmysle § 238 ods. 2 O.s.p. je dovolanie prípustné aj proti rozhodnutiu odvolacieho súdu, v ktorom sa odvolací súd odchýlil od právneho názoru dovolacieho súdu vysloveného v tejto veci.

Podľa § 238 ods. 3 O.s.p. dovolanie je prípustné tiež proti rozsudku odvolacieho súdu, ktorým bol potvrdený rozsudok súdu prvého stupňa, ak odvolací súd vyslovil vo výroku svojho potvrdzujúceho rozsudku, že je dovolanie prípustné, pretože ide o rozhodnutie po právnej stránke zásadného významu.

Prípustnosť dovolania žalobcu, ktoré v danom prípade smeruje proti potvrdzujúcemu rozsudku odvolacieho súdu, vyplýva len z ustanovenia § 238 ods. 3 O.s.p. a zo skutočnosti, že odvolací súd samostatným výrokom svojho rozsudku pripustil proti svojmu rozhodnutiu dovolanie.

V ustanovení § 238 ods. 3 O.s.p. je odvolaciemu súdu zverené oprávnenie založiť výrokom rozsudku prípustnosť dovolania v prípade, že rozhodnutie odvolacieho súdu je zásadného právneho významu. Občiansky súdny poriadok nevysvetľuje, kedy ide o také rozhodnutie, bezpochyby má ale na mysli rozhodnutie, ktoré rieši dosiaľ nenastolenú alebo len v iných súvislostiach prezentovanú a právne inak riešenú otázku spôsobom, ktorý je významný nielen v konkrétnej prejednávanej veci, ale aj zo širších hľadísk. Ak odvolací súd vysloví prípustnosť dovolania podľa tohto ustanovenia, je dovolateľ oprávnený napadnúť jeho

rozhodnutie len z dôvodu, že spočíva na nesprávnom právnom posúdení veci, a to práve len v tej konkrétnej vymedzenej otázke, pre ktorú bolo dovolanie pripustené. V dovolacom konaní potom predmetom posudzovania a vyriešenia môžu byť len právne otázky (na riešenie skutkových otázok dovolací súd nie je oprávnený a ani vybavený procesnými prostriedkami – porovnaj § 243a ods. 2 druhá veta O.s.p.).

Vychádzajúc z týchto hľadísk dovolací súd v predmetnom dovolacom konaní nepreskúmaval správnosť žiadneho skutkového záveru, hoci dovolateľ namietal – neprípustne – aj chybné skutkové zistenia (poznámka dovolacieho súdu: dovolací dôvod, že rozhodnutie vychádza zo skutkového zistenia, ktoré nemá v podstatnej časti oporu vo vykonanom dokazovaní, bol s účinnosťou od 1. septembra 2003 vypustený z dovolacích dôvodov uvedených v Občianskom súdnom poriadku). Zároveň neskúmal ani správnosť tých právnych záverov, ktoré nesúvisia s otázkou zásadného právneho významu, pre ktorú bolo dovolanie pripustené.

V prejednávanej veci dovolací súd vzhľadom na prípustnosť dovolania výlučne podľa ust. § 238 ods. 3 O.s.p. mohol sa zaoberať len právnou otázkou zásadného významu, za ktorú odvolací súd označil „vyriešenie otázky právneho postavenia rímskokatolíckej cirkvi ako oprávnenej osoby vo vzťahu k majetku vedenému ako vlastníctvo M. podľa § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z.“.

Z takto vymedzenej dovolacej otázky je celkom zrejmé len to, že sa týka posúdenia, či R. v Slovenskej republike (žalobca) má právne postavenie oprávnenej osoby podľa § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z. v znení zák. č. 97/2002 Z.z. vo vzťahu k majetku (nehnuteľným veciam), u ktorého vlastnícke právo M. (študijnej základiny, resp. študijného fondu) v rozhodnom období podľa 1 ods. 1 cit. zákona (od 8. mája 1945 do 1. januára 1990) prešlo na štát postupom (titulom) uvedeným v § 4 ods. 2 cit. zákona. Len v tomto rozsahu a len pre túto právnú otázku je vymedzený prieskum veci dovolacím súdom.

Podľa § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam v znení zák. č. 97/2002 Z.z. oprávnenými osobami sú štátom registrované cirkvi a náboženské spoločnosti so sídlom v Slovenskej republike vrátane ich častí s právnou subjektivitou, ktorých vec prešla do vlastníctva štátu alebo obce v rozhodnom období v prípadoch uvedených v § 4 ods. 2 .

Medzi štátom registrované cirkvi so sídlom v Slovenskej republike patrí Rímskokatolícka cirkev v Slovenskej republike (porovnaj § 22 ods. 1 zák. č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností, a prílohu tohto zákona obsahujúcu zoznam cirkví a náboženských spoločností, ktoré na základe zákona alebo na základe súhlasu štátu pôsobia na území Slovenskej republiky).

Súčasťou spoločenských zmien po roku 1989 bolo aj vyriešenie viacerých v minulosti prehliadaných problémov vrátane majetkových reštitúcií. Počiatok úpravy majetkových vzťahov štátu a cirkví v zmysle nápravy majetkových krívd napáchaných na cirkvách a náboženských spoločnostiach v uplynulých desaťročiach potlačania demokratických práv a občianskych slobôd možno vidieť v prijatí zákona č. 298/1990 Zb. o úprave niektorých majetkových vzťahov rehoľných rádov a kongregácií a arcibiskupstva olomouckého v znení zák. č. 338/1991 Zb. Zákon č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd v znení neskorších predpisov umožnil aj cirkvám, aby za podmienok uvedených v tomto zákone získali späť vlastníctvo k veciam, ktoré prešli do vlastníctva štátu najmä podľa vládneho nariadenia č. 15/1959 Zb. Slovenská republika po vyčlenení zo štátneho zväzku s Českou republikou pokračovala v náprave majetkových krívd napáchaných na cirkvách a náboženských spoločnostiach prijatím zákona č. 282/1993 Z.z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam. Motívom prijatia tohto zákona bolo naplnenie princípu všeobecnej spravodlivosti a morálky spoločnosti pri vrátení odňatého majetku a poznanie, že tento majetok bude mať všeobecno-prospešný význam, predovšetkým v charitatívnej a sociálnej oblasti, ako aj v zdravotníctve, školstve a inde. Vrátenie tohto majetku sledovalo však aj dlhodobejší cieľ spočívajúci vo vytváraní ekonomických podmienok pre proces postupného ekonomického osamostatnenia cirkví a náboženských spoločností (porovnaj dôvodovú správu k tomuto zákonu).

Ešte v čase monarchie vzniknuté fondy (základiny): študijný fond, zriadený panovníckym aktom Márie Terézie, a náboženský fond súdna prax za prvej Československej republiky (porovnaj napr. nález Najvyššieho správneho súdu zo 17. apríla 1924 č. 6486, nález toho istého súdu z 8. marca 1926 č. 4515, rozhodnutia Boh. A 3968/1924, Boh. A 5402/1926) aj právna teória (porovnaj napr. Slovník veřejného práva československého, zv. II., Polygrafia, Brno, 1932, st. 691 a nasl.: heslo Náboženské fondy) považovali za verejné fondy. Predstavovali osobitné majetkové podstaty nadačného typu a ich majetok spravoval

štát s určením pre podporu katolíckej cirkvi. Majetkový základ študijného fondu bol vytvorený predovšetkým z majetku rehole jezuitov po jej zrušení pápežom Klementom XIV. (breve „Dominus ac Redemptor noster“ z 21. júla 1773), ktorý spočiatku bol spravovaný pod názvom „jezuitská masa“. Tieto fondy mali slúžiť potrebám katolíckej cirkvi – ich účel (ako aj pôvod) mal bezprostrednú spojitosť s touto cirkvou. Odhliadnuc od predošlého historického vývoja treba zdôrazniť, že v porovnaní s Českom na Slovensku v päťdesiatich rokoch minulého storočia došlo k rozdielnemu vývoju: fondový život tu zanikol – došlo k ukončeniu činnosti fondu (pozri Pejs, Oldřich: K historickým souvislostem existence náboženské matice u nás, in Čtyřicet let církevních zákonů v Československu, Sekretariát vlády ČSR pro věci církevní, Praha, 1989, nález Ústavného súdu Českej republiky z 3. augusta 2005, sp. zn. II.ÚS 189/02, rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky z 2. novembra 2006 č.k. 5 A 35/2002 – 73).

Oba nižšie súdy nespochybnili, že v predmetnom nehnuteľnom majetku išlo podľa pôvodu o cirkevný majetok (katolícky) a že aj jeho účel bol bezprostredne spojený s rímskokatolíckou cirkvou. Za situácie, keď na Slovensku už nepôsobí študijná základina (fond), ktorej majetok bol priamo zviazaný s rímskokatolíckou cirkvou (pôvodom aj účelom), dovolací súd - viazaný zadaním odvolacieho súdu v otázke zásadného právneho významu - dospel k záveru, že pre posúdenie, či žalobca je alebo nie je oprávnenou osobou v zmysle § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z. v znení zák. č. 97/2002 Z.z., nie je podstatnou samotná skutočnosť, že študijná základina (fond) netvorila súčasť hierarchického zriadenia rímskokatolíckej cirkvi. Pri výklade pojmu oprávnenej osoby pre účely uvedeného zákona nemožno totiž obísť, aký bol pôvod (majetkový základ), účel a ciele uvedeného fondu a zároveň stav, že ukončením jeho činnosti sa zmarili účel a ciele fondu bezprostredne zviazané s rímskokatolíckou cirkvou, t.j. že krivda spáchaná na tomto fonde predstavovala priamu krivdu voči rímskokatolíckej cirkvi, ktorú napraviť nepochybne sledoval zámer zákona č. 282/1993 Z.z. Dovolací súd preto považuje za plne súladné s účelom a zmyslom zákona č. 282/1993 Z.z., aby v takomto prípade za oprávnenú osobu bola považovaná R. v Slovenskej republike (žalobca). Iný – len doslovný (gramatický) výklad § 2 ods. 2 cit. zákona by znamenal nenaplnenie základného poslania tohto reštitučného zákona spočívajúceho v uplatnení princípu všeobecnej spravodlivosti a morálky spoločnosti pri vrátení tohto odňatého majetku. Prijatý výklad pojmu oprávnenej osoby v zmysle § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z. v znení zák. č. 97/2002 Z.z. nie je v žiadnom prípade až neprípustne rozširujúcim, dokonca je konformný aj s judikatúrou prijímanou za prvej Československej

republiky, kedy sa pre účely aplikácie príslušnej zákonnej úpravy majetok verejného fondu (náboženského) chápal (posudzoval) zároveň aj ako cirkevný majetok (porovnaj dôvody rozhodnutia Najvyššieho súdu z 21.marca 1922, R I 313/22).

Pre úplnosť je potrebné poukázať aj na rozsudok z 28. februára 2003 sp. zn. 3 Cdo 119/02, ktorým Najvyšší súd Slovenskej republiky uznal R. za oprávnenú osobu (§ 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 v znení zák. č. 97/2002 Z.z.) vo vzťahu k majetku patriacemu a odňatému náboženskej základine.

Najvyšší súd Slovenskej republiky vzhľadom na dôvodné dovolanie žalobcu, ktorý namietal nesprávne právne posúdenie aktívnej vecnej legitímácie žalobcu podľa § 2 ods. 1 zák. č. 282/1993 Z.z. v znení zák. č. 97/2002 Z.z. odvolacím súdom v napadnutom rozsudku (§ 241 ods. 2 písm. c/ O.s.p.), tento rozsudok zrušil podľa § 243b ods. 1 O.s.p. Pretože dôvod, pre ktorý bolo zrušené rozhodnutie odvolacieho súdu, jestvuje aj vo vzťahu k rozsudku súdu prvého stupňa, zrušil rovnako aj jeho rozhodnutie a vec vrátil súdu prvého stupňa na ďalšie konanie (§ 243b ods. 2 O.s.p.).

V novom rozhodnutí rozhodne súd znova o trovách pôvodného a dovolacieho konania (§ 243d ods. 1 O.s.p.).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozsudku nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 25. augusta 2008

Za správnosť vyhotovenia:
Marta Hrčková

JUDr. Jana Bajánková, v.r.
predsedníčka senátu